

بسم الله الرحمن الرحيم

Fecr Yayınları: 137

Mizanpaj: CİNAS

Kapak: CİNAS

Baskı, Cilt:

KALKAN MATBAACILIK

Büyük San. 1. Cad. 99/32 İskitler

Tel: 0312.3419234-3421656 Ankara

1.Baskı

Ocak 2010

ISBN: 978-975-6004-????

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.

Rüzgarlı Cad. Rüzgarlı İşhanı No: 2 Kat: 5 Ulus/ANKARA

Tel: (0 312) 310 08 60 – Fax: (0 312) 311 47 89

web: www.fcr.com.tr – e-mail: fcr@fcr.com.tr

PROBLEMATİK AÇIDAN
KUR'AN-SÜNNET İLİŞKİSİ

Muhammed Vehbi DERELİ

ANKARA 2010

Dr. Muhammed Vehbi DERELİ

2002 tarihinden bu yana Diyanet İşleri Başkanlığı İzmir Tire Eğitim Merkezi Müdürlüğü'nde öğretmen olarak görev yapan Dr. Muhammed Vehbi DERELİ, 1977 yılında Konya'da doğdu. 1994'te Konya İmam-Hatip Lisesi'nden, 1998 yılında da Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Fakülte eğitimi sırasında 1997 yılının Eylül ayında İmam-Hatip olarak göreve başladı. 2001 yılında Prof. Dr. Yusuf İŞİCİK'ın danışmanlığında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "*Kur'an-Sünnet İlişisine Problematik Bir Yaklaşım*" adlı teziyle Tefsir bilim dalından Yüksek Lisansını tamamladı. Diğer taraftan 1999-2002 yılları arasında, DİB Konya Selçuk Eğitim Merkezi'nde ihtisas eğitimi aldı. Haziran 2008'de ise Prof. Dr. M. Sait ŞİMŞEK'in danışmanlığında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Temel İslam Bilimleri/Tefsir Bilim Dalında "*Kur'an Tefsirinde Yanılgı Sebepleri ve Bunlardan Korunma Yolları*" adlı teziyle doktorasını tamamladı. Evli ve üç çocuk babası olup, Arapça ve İngilizce bilmektedir.

Yayımlanmış eserleri:

(Kur'an'ın İklimi'nden) Fatıha ve Kısa Sûrelerin Meal ve Tefsîri, 4. baskı, Esra Yay., Konya, 2004. (İlk basım: Konya, 1997)

Açıklamalı Namaz Hocası ve İlmihal Bilgileri, 6. Baskı, Asude Yay., Konya, 2007. (İlk basım: Konya, 2002)

(Kur'an'ın İklimi'nden) Duhâ'dan Hümeze'ye On İki Sûre Tefsiri, Esra yay, Konya, 2004.

Namaz Hocası ve Dîni Bilgiler (cep boy), Esra yay., Konya, 2004.

32 Farz ve Namaz Hocası, Esra yay., Konya, 2005.

Tefsirde Yanılgı Sebepleri ve Bunlardan Korunma Yolları, Fecr Yay., Ankara, 2009

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	7
ÖNSÖZ	9
GİRİŞ	13
a-Lügatte Sünnet ve Hadis.....	13
b-Terim Olarak Sünnet ve Hadis	14
c-“Sünnet”i Nasıl Anlamalıyız?	17
I. BÖLÜM	
KUR’AN-SÜNNET İLİŞKİSİ	23
A-KUR’AN’A GÖRE RASÛLULLAH (S.A.V.) VE O’NUN SÜNNETİ 25	
1-Konuya Delâletleri Kesin Olan Âyetler	25
a-Rasûl’e İtaat Etmeyi, O’na Karşı Çıkmamayı Emreden Âyetler	25
b-Rasûlullah’ın (s.a.v.) Kur’an’ı Tebliğ ve Açıklamakla Yükümlü Olduğunu İfade Eden Âyetler	31
<i>ba-Tebliğ ve Tebyin Görevlerinden Bahseden Âyetler</i>	31
<i>bb-Rasûlullah’ın (s.a.v.) Yaptığı Kur’an Tefsîri’nin Miktarı</i>	34
c-Rasûlullah’ın (s.a.v.) Helâl ve Haram Kılma Yetkisinin Bulunduğuna Dair Âyetler	36
d-Rasûlullah’ın (a.s.) Üsve-i Hasene (Güzel Örnek) Oluşu	39
2-Kur’ânî Bir Kavram Olan “Hikmet” ve Kur’an-Sünnet İlişkisindeki Yeri	42
B-HADİSLERDE KUR’AN-SÜNNET İLİŞKİSİ	51
1-Sünnet’in Dindeki Yerini Vurgulayan, Rasûl’e Uymayı Emreden Hadisler	51
2-Kur’an -Sünnet İlişkisine Dikkat Çeken Hadisler	54
a-Kur’an İle Sünnet Arasındaki Bütünlüğü Gösteren Hadisler	55
b-Hadislerin Âyetlerle İlgisini Kuran Örneklemeli Rivâyetler	61
C-ÂLİMLERİN KONUYA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİ	65
1-Ashabın Kur’an ve Sünnet’e Bakışı.....	65
2-Diğer Ulemânın Konuyla İlgili Görüşleri.....	68
a-Mezhep İmamlarına Göre Kur’an ve Sünnet.....	68
b-Bazı Âlimlerin Konuyla İlgili Anlayışları	73

II. BÖLÜM

KUR'AN'IN ANLAŞILMASINDA SÜNNET'İN FONKSİYONU..... 81

A-TEFSİR'İN KAYNAKLARI VE BİR TEFSİR KAYNAĞI OLARAK SÜNNET'İN KONUMUNA GENEL BİR BAKIŞ 83

B-SÜNNET'İN KUR'AN KARŞISINDAKİ DURUMLARI 91

1-Kur'an'ın Verdiği Hükümü Destekleme 92

2-Sünnet'in Kur'an'ı Açıklaması ve Bunun Gerçekleştiği

Alanlar 96

a-Rasûlullah'ın (a.s.) Kur'an'ı Kur'anla Tefsîri 97

b-Kur'an'ın Sünnetle Tefsîri 99

ba-Mücmel İfadelerin Beyânı 99

bb-Âmm Olan Âyetlerin Tahsîsi 107

bc-Mutlak'ı Takyîd Etmesi 112

3-Rasûlullah'ın (a.s.) Kur'an'da Yer Almayan Konularda

Hüküm Koyması 119

III. BÖLÜM

SÜNNET'İN TEŞRİ' GÜCÜNÜ ETKİLEYEBİLECEK BAZI

PROBLEMLER 145

A-SÜNNET'İN VAHİY İLE ALÂKASI 149

B-RASÛLULLAH'IN (A.S.) DAVRANIŞLARININ BAĞLAYICILIK BAKIMINDAN KISIMLARA AYRILMASI 159

1-Ashab Dönemi ve Sünnet'in Bağlayıcılığı 161

2-Sünnet'in Bağlayıcılığı ile İlgili Olarak Yapılan

Sınıflandırmalar 164

3-Sünnet'in Kısımlara Ayrılmasının Onun Teşri' Gücüne

Etkisi 173

C-HADİSLERİN KUR'AN'A ARZI PROBLEMİ 175

1-Arz'ın Tanımı ve Arz Hadislerinin Gerçekliği 176

2-Hadislerin Kur'an'a Arzı'nın Problemleri ve Bunların

Giderilmesine Yönelik Tavsiyeler 180

3-Arz İşleminin Sünnet'in Teşri' Yönüne Etkisi 184

D-ÂYETLERLE ÇELİŞKİ ARZEDEN HADİSLER MESELESİ 189

SONUÇ 199

BİBLİYOGRAFYA 207

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g. tebliğ	: Adı geçen tebliğ
Ank.	: Ankara
a.s.	: Aleyhi's-Selâm
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi
a.y.	: Aynı yer
b.	: İbn
bkz.	: Bakınız
c.c.	: Celle Celâlüh
Çev.	: Çeviren, çeviri
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
h.	: Hicrî
Hz.	: Hazreti
İst.	: İstanbul
MÜİFV	: Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı
Nşr.	: Neşriyat
r.a.	: Radıyallahü anh
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahü aleyhi ve sellem
tsz.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve devamı
Vef.	: Vefatı
Yay.	: Yayınları

ÖNSÖZ

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

Hamd, Âlemlerin Rabbi Allah'a; salât ve selâm, bütün peygamberler ile onların sonuncusu Efendimiz'in (s.a.v.) üzerine olsun!

Kur'an-ı Kerim, Allah'ın insanlığa bir lütuf olarak gönderdiği ilâhî mesajların sonuncusudur. Onun insanlığa ulaşması yine bir insan olan Peygamberimiz (s.a.v.) aracılığıyla olmuştur. Bu sebeple İslâm'ın iki temel kaynağı arasındaki bağlantıyı ortaya koymanın önemi yadsınamaz.

Acaba Allah'ın kelâmı ile onun tebliğcisi olan Rasûlullah'ın (s.a.v.) Sünneti arasında nasıl bir ilişki var? Kur'an ve Sünnet arasındaki irtibat bağlamında hangi problematik konular söz konusudur? 2001 yılında tamamlanan "Kur'an-Sünnet İlişkisine Problematik Bir Yaklaşım" adlı Yüksek Lisans tezimizi oluşturan bu çalışma, buna benzer sorulara cevap aramakta ve ilgili konuları bütün yönleriyle ele almaya çalışmaktadır.

Konu ile ilgili yapılan çalışmaların genelde *Sünnet-Kur'an İlişkisi*, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Hadislerin Rolü*, *Kur'an Dışı Vahiy*, *Sünnet'in Kur'an Dışında Hüküm Getirmesi* gibi başlıklar altında gerçekleştirildiğini, yani daha çok Ha-

dis ilimleri merkezli olduğunu görüyoruz.¹ Bu nedenle, konuyu farklı bir boyutuyla, Tefsir Usûlü açısından ele almayı hedefledik. Çünkü kendini Kur'an'ın anlaşılmasına adanmış Tefsir ilminde, söz konusu hedefe götüren yollardan birincisi Kur'an'ın Kur'an ile tefsiridir. Bundan sonra ise Kur'an'ın Sünnet ile tefsiri gelir.² Bu açıdan konunun Tefsir Usûlü ile de sıkı bir ilişkisi vardır.

Diğer taraftan, Kur'an'ın pek çok âyetinde Rasûl'e imandan, itaatten, O'nun örnek ve önder oluşundan, hatta helâl-haram belirleme yetkisinden bahsedilir. Dolayısıyla bu âyetlerde zımnen Rasûlullah'ın (s.a.v.) Sünneti çeşitli yönleriyle emir ve tavsiye edilmektedir.

Ayrıca konunun her devirde önem arz eden ve daima taze kalan güncel bir yönünün varlığı da aşikârdır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de özellikle Hadis sahasında çalışanlar tarafından konuya dair sürekli yeni yaklaşımlar ortaya konmaktadır.

Bu gibi gerekçeler bizi meseleye problematik³ açıdan yaklaşmaya sevk etti. Çalışmamızın giriş kısmında Sünnet ve hadis hakkında kısa bilgiler verip, Kur'an ile olan ilgisini ortaya koyacağımızı "Sünnet"ten ne anladığımızı belirttik.

Birinci bölümde, Sünnet'e bağlılığın Kur'an'da hangi âyetlerle emredildiğini, içerisinde "hikmet" geçen âyetlerin

¹ Bu çalışmalara örnek olarak bkz. Hatipoğlu, M. Nihat, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Hadislerin Rolü*, Ankara, 1994; Erul, Bünyamin, *Sünnet'in Kur'an Dışında Hükümler Getirmesi Meselesi*, Ank., 1989; Sancaklı, Saffet, *Sünnet-Kur'an İlişkisi*, Bursa, 1989; Bigiyef, Musa Carullah, *Kitabü's-Sünne* (Çev. Mehmet Görmez), Ank., 1998. Geniş bilgi için bkz. Ünal, Yavuz, "Hadis Tezleri Bibliyografyası", *İslâmî Araştırmalar*, X (1997), 1-2-3.

² Bkz. İbn Teymiyye, Takiyyüddin Ahmed b. Abdilhalim, *Mukaddime fi Usûli't-Tefsir* (Adnan Zerzur Nşr.), Beyrut/Kuveyt 1392/1972, s. 93.

³ Problematik, belkili-ihtimâlî demektir. Bkz. Bolay, Süleyman Hayri, *Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü*, Ank., 1997, s. 48.

bu açıdan ne ifade ettiğini, hadislerin Kur'an-Sünnet ilişkisini ortaya koyma şekillerini ve âlimler tarafından konuya dair dün ve bugün neler söylendiğini dile getirdik.

İkinci bölümde, Kur'an ve Sünnet'in Tefsir kaynağı olma yönünden konumlarını, Sünnet'in Kur'an karşısındaki durumlarını ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) Sünneti'nin teşrîf yönünü inceledik.

Üçüncü bölümde ise, Sünnet'in teşrîf yönüyle alakalı problemlerden Kur'an-Sünnet İlişkisi'ni yakından ilgilendiren "Sünnet'in vahiy ile alâkası, Allah Rasûlü'nün (s.a.v.) davranışlarının bağlayıcılık yönüyle kısımlara ayrılması, hadislerin Kur'an'a arzının boyutları ve hadislerin Kur'an âyetleriyle çelişki arz etmesi" gibi meseleleri değerlendirdik. Bunu yaparken, Hadis ilimlerinin konusu olan problemleri genişçe, bütün yönleriyle ele alma yoluna gitmedik. Zira bu, hem çalışmamızın hem de sahamızın sınırlarını aşmak anlamına gelecekti. Bu arada, konuları işlerken değindiğimiz görüş ve anlayışlarla ilgili düşüncelerimizi belirtmeye de özen gösterdik.

Konuyla alâkalı problemlerin yukarıda sayılanlardan ibaret olduğu iddiasında değiliz. Ancak, biz bu problemlerden, öngördüğümüz Kur'an-Sünnet İlişkisi'ni etkileyebilecek olanlarını ele aldık.

Bu çalışmada yer alan konuların belki de her biri müstakil birer araştırma konusu olabilecek düzeydedir. Nitekim bunlardan bir kısmı farklı eserlerde ele alınmıştır. Biz bu konuları bir arada incelemekle bütüncül bir bakış açısı yaratmaya çalıştık. Çünkü Kur'an-Sünnet İlişkisi'nin çok boyutlu olduğu, bu nedenle her meseleyi aynı anda göz önünde bulundurarak düşünüp değerlendirmenin, bir zorunluluk olduğu kanaatini taşıyoruz. Bu durumun bir gereği olarak konular arasında daima bağlantı kurmakla birlikte, her me-

selenin farklı anlayışlar açısından tabii neticeleri üzerinde de durduk.

Çalışmamın her aşamasında kendisinden büyük ölçüde istifade ettiğim Prof. Dr. Yusuf Işıcık Bey'e ve diğer bütün hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bu çalışmayı yayın dünyasına kazandıran Fecr Yayınevi'ne de şükranlarımı sunarım.

Gayret bizden, tevfik ve hidayet Yüce Allah'tandır.

M. Vehbi DERELİ
Konya-2009